

זכמו בדושיה של אילמים עיוורים, זרק בן-עזר לקרא, שאבד בסך הסופי רים ובליל המילים, והתורה לחומי המבוקר — שטיפטר, עגנון, קורצווייל או ברונובסקי — את הפיתרון שלו לחי-דה הבלשית: הרעת נותנת, שטיפטר (של בנין "סיפר עיניים" ו"כדמי יורה" של עגנון) יהיו קרובים ל"שתי אחיות", אך דומה כי לפחות ב"שתי אחיות" קרוב שטיפטר לפשוטו יותר מאשר למורכבו של. והסיפור נראה תמים למדי, בהשוואה לאותה תמימות או פשטות כביכול אשר כפיסוריו אלה של עגנון...

לאחר תיסבוכת-מילולית זו, מסכם בן-עזר את רשימתו: ואילמלא הייתי הושש הייתי אימר כי הקורא לתמו (כוונתו מן הסתם לקורא-היתון המתזק נגד בניו את כתבי ומאמרי שטיפטר, ברור נובסקי, קורצווייל, עגנון ובן-עזר — ד.ע.) כנובלה כיום עלול להישע מעט אכזבה בתום הקריאה, מבלי דעת אב האשמה היא בו או בסופר...

ג. "עיתונאית שהתפשה לסיפורות"

צלע שלישית בספת מתהדרת זו בני-צות-עטלף של חכמות, ידענות, בשורה, חישוט וציטוט הוא יורם ברונובסקי, איש העולם והגיאוקליטיקה, שמספרים עליו כי אם היה חי בימי המלך שלמה, היה מכהן בהתמודדות על ידענות בשפת רבות מניספור. בזרם עכור זה של רצף-כתבנות, ש-היא כלי-העולמות מלבד ביקורת שלמה, שוחה יורם ברונובסקי כדג במים לצידם של אוריים בן-הרצל ובן-עזר, אלא שב-ניגוד לציפוי-הפרובינציאלי שלהם, הש-כיל הוא לארוז את מילותיו בשייבוט אלגנטי יותר, של אדם הטועם מכל העו-

למות. שעה שבן-עזר חוטא מעת-לעת ועוסק באיזה ספר-מקומי, הרי ברונובסקי מצ-ניש ומסעיר את קהיליית-הסופרים ה-פרובינציאלית של ישראל. רק באחרונה הלילה שלא מאהבת-מרדכי, אלא משיגאת אותה קהיליה, ספר נטול כל ערך שכתב בעלה של הפיזימנאית נעמי שמר, תוך שהוא טורח להדגיש, כי ספר זה מעיד על סיפורת של ממש בפרובינציה המפ-גרת שלנו.

רשימתו של ברונובסקי חדלו והי-כבר להתיימר כביקורתיות. הן הופכות יותר ויותר למעין "בשורה ביקורתית" שלו, תוך שהוא מאמץ לעצמו מינהגים וגיגונים משל המבקר הבריטי ג'ורג' שטיינר, המתיימרים להיות הפשטה פו-פולארית של רעיונות חברתיים שמקורם ב"אסכולת פרנקפורט" של בין שתי מיל-המות-העולם.

רשימתו של ברונובסקי על סיפור של א.ל. דקטורוב, רגטיים, דומה שהיתה משתלבת עד ללא-הכר בסיפורו של שטיי-נר לשון ודממה, מלבד היותה לוקה בר-חסרון ציטוטים חולמים ומתיאודור ו. אדורנו. את רשימתו פותח ברונובסקי בקביעה: היהסים בין הסיפורות (כא-דיאה) לבין העיתונאית (כאדיאה) מעי-לב לא היו קלים... וכעיתונאי האמון על מלאכתו הוא מציינ שהעיתונאית: בזמ-נים מסיימים היא אפילו מקצוע מכובד... הוא נוהר מלציין אותם זמנים מסיימים, שייתכן כי בהם הוא עצמו יושב אל מכ-תבתו וכותב.

בדומה לג'ורג' שטיינר, מחזיק אף הוא בכרסות עמוט שציטוטים למטרות שו-רות, שאותם הוא משבח במאמריו. היות שהוא אינו בוטח ביכולת-הקליטה של קוראיו, הוא נוהג להביא ציטוט, ואחר לפתח אותו, ולהמחישו, כפי שהוא נוהג

ברשימתו של רגטיים, שם הוא מצטט את גיימס ג'ויס: אני הסופרים, הייבים לעוקב ביופ-יו; את המאורעות הגדולים עלינו להניח לעיתונאים... ובפילפולו מס-ביר ומפשט ברונובסקי עבור קוראיו: המיותה של קישינג'ור או של קארטר עשויות להיות בעיניו של מי שאין לו קשר ישיר אליהן, ומקבל אותן "סחוטות" על-ידי כלי-התיקשורת, דמויות מיתולו-גיות, שהיוניות מוחשית פחות מזו של הנסיך בולקובסקי או ליאופולד בלו. משהו המקמק קורה ללשון שעה שהיא נטפלת בדמויות הגדולות ובאירועים ה-גדולים; משהו שהסיפורת אינה יכולה שיקרה ללשונה...

ברשימתו של רגטיים אין ברונובסקי שוקל את ערכו הסגולי של הספר, אלא מססה להוכיח את האופן והסיגנון שבעד-רתם קוברות העיתונות והסיפורת-העיתו-נאית את הסיפורת הטהורה הנקיה מרבב. את היפעה הכמעט-קליסיסטית המרטי-טה את נימיו, תחושתו ומאמריו של ברור נובסקי. ברשימתו של רגטיים ממחיש ברונובסקי יריקתו לברר העיתונאית שממנה הוא ממלא את שלפוחיותו.

והוא כותב על ז'אנר סיפורת-עיתונאי זה: ריצו הנאוה האינטלקטואלית (ש-אינה מחייבת בקשר הכרחי עם האי-טלקט) וריצו הכוונה הנחושה להתברר. וכי מי מאיתנו יכול לעמוד בפניה בזמ-נים סרופים אלו? ועל-כן: "רגטיים" של דוקטורוב, זוהי יצירת-מופת אמ-תית של העיתונאית שהתחפשה לספי-רות... קראתי אותו בהנאה כאנגלית לפני כשנה; ועתה, משקראתיו בעברית, הנא-תי לא ניפגמה — הן משום ששכחתי כמעט לחלוטין את פרטי מושגו של הספר (ויותר משהו סימן לפניו פרטית אפ-שרית זוהי ערות נוספת לטיבה המעולה-כסוגו של עשיתו...

ברונובסקי, שהוא מתוחכם עשרת-מר-נים מבן-הרצל ובן-עזר, מתמקח לפני ה-קורא-הישראלי עם מגמות ספרותיות כי ארצות-הברית, ומתפצל בהערכה כי רגטיים הגיע לידיהם של אנשים שבדרך-כלל אינם קוראים ספרים, ובהמשך הוא סותר את עצמו 2x: אכן, הקורא האי-דיאלי של "רגטיים", זה שאילו כיוון דוקטורוב את סיפורו הוא העיתונאי, ואני יכול להעיר עד עצמי שההנאה שהפקתי מהספר חיוקה בי את התחושה שהקטיר-נאות היא המקצוע שנועדתי לו... ובהכ-רות יעדו, בפני קוראיו, מאפר ברור נובסקי עצמו, בספק סאתירה, ספק גי-חון.

לקראת סיום רשימתו הופך ברונובסקי אפולוגטי יותר, תשוף יותר, והוא משי-ווח — שקל כמנעד — את עצמו לה-מינגוויי, שקלא פינצ'רלד, נרמן מילר, גור וידאל ואחרים, שפעלו כעיתונאים והעיתונות פגמה בכישורם. את מאמרו הוא מסיים בקביעה, שאותה לא הצליח לנבש: "רגטיים" הוא הפניעה הצניית והמבריקה ביותר — אולי הסופית? — של הסיפורת לעיתונאית...

אולי כן המקום להביא קטע מרשימתו של ברונובסקי, שבו מצויים בביקורתו על רגטיים, אותו שמת מן-הסתם ברשימה קודמת שחיבר על הספר שחיבר בעלה של הפיזימנאית נעמי שמר: דבר אינו יכול להשפיל את העברית, אפילו לא התנחות האלגנטיות, האינטלקטואליות והמקצועיות שרושם למענה דוקטורוב במרשימתו המתוחכם לרב-מבר... אמר, ולא יסף. עוד יש ערים נכחדות בתפוצות הגולה שבהן מתפרסמות ביקורות-ספרים עניי-גיות, ולא המלל העיקר והמתחכם הו של המבקרים-הנרקסיים האלה, שעניי-הם טחו מלאות הרחק, ואינם טורחים אפילו להתבונן סביבם.

מצפון להשכיר

תולעי תרבות

בפולין הוא קרא לעצו סטאניסלב ויגודצקי. בישראל הוא מכנה עצמו יהושע ויגודסקי. הוא נולד ב-1907, ומשחרניעוריו פעל במילפגה הקומוניסטית. הוא נדרף ונכלא בין שתי מלחמות-העולם, ועבר את מחצית מלחמת-העולם השנייה במחנה-ריכוז. עם כיבוש פולין על-ידי הסובייטים הוא פרח כעץ שקד באביב-העמים. כקומוניסט משחרותו הוא השתלב במישועלי סיפורת הריאליזם-הסוציאליסטי, ושימש בה במשך שנים רבות כאחד מעמודי-התווך הסיפורתיים של המישטר הקומוניסטי בפולין. מצויים בארץ ויצאייפולין הטוענים, שכל סופר-ממוסד בפולין-הקומוניסטית שימש כסופר-חצר של אחת מרועות-המישטר. בימאי-טלוויזיה שעתה ארצה מפולין בסוף שנות ה-60' סיפר לי, אחרי תוכנית-טלוויזיה שדנה בחוות-החיות של ג'ורג' אורוול, בה השתתף יהושע ויגודצקי כמבקר המישטר שבו פעל סטאניסלב ויגודצקי, כי קשה לו להחליט את מי מהחוקים בעלות-השררה מייצג עבורו ויגודצקי. והוסיף אותו במאי, שויגודצקי שירת תקופה ארוכה לא האינטרסים הסיפורתיים של המישטר החשאית הפולנית. לטענת אותו במאי, ניתן לקרוא בין השורות בסיפורו מעצר לצורך בירור-רמוים רבים מדי על בקיאותו של המחבר בנעשה במרתפ-החקירה ולא מצידם של הנחקרים.

על עטיפת מעצר לצורך חקירה נכתב: "אולם השייכותו ההכרתית לעם ישראל הוושב במדינתו הכולה להודות ריגשית ומעשית רק בזמן האחרון: נוכח הגל האנטישמי העכור, שנאה בפולין אחרי מלחמת ששתי-הימים, נקעה נפשו מן החיים כארץ הכוב המחסר, וכבספואר 1968 הוא עלה עם מישפתו לישראל..." ניסוח זהיר ביותר על אודות ההשתייכות ההכרתית שהובילה אותו להודות ריגשית. ובמילים אחרות: בפולין גירשו אחרי מלחמת 67' את כל היהודים. כך שבם אם לא היו כופים על סטאניסלב ויגודצקי את "ההשתייכות ההכרתית" הוא היה עוזב את פולין בעליכורחה.

כפי שהקומוניזם היה הדגל הסיפורתי של סטאניסלב ויגודצקי, כן הלאומנות היהודית הפכה הדגל-הסיפורתי של יהושע ויגודצקי. תוך תפילה קצרה הוא מצא מקומו בכותל-המזרח הלאומני של מערב, ובדומה לאחרים שהורגלו לשרת אידאות בעוורו, נתברר ויגודצקי בחוש לדעת לאן נושבת הרוח. בימים אלה, כאשר מתנהלת במיורח-אירופה מערכה ציבורית של סופרים ה-חולקים על ממלכותיהם בשאלות חיות-האדם בארצותיהם, פנה מוסף-הסיפורת של מערב לכהל סופרים-עוליים. שיתאו את יצירותיהם של הסופרים המורדים מרות התרבותית של השילטון במורת-אירופה. אך טבעי היה שיהושע ויגודצקי יעלה קווים לדיוקנו של יזי אנדווייבסקי, ה-חשוב בסופרים הפולניים כיום. ההגדרות והסופרלטיבים שמעניק יהושע ויגודצקי לאנדווייבסקי מעודם לא תאמו את סטא-ניסלב ויגודצקי:

"... אכול מריית "מעריב", בהוצאת ספריית "מעריב". יהושע ויגודסקי אדונים חדשים

הספר-התיקוה והחפוש אחריה, הוא מציג את האדם הנאבק עם ההיסטוריה, שנאלץ להפסיד, אך לא תמיד הוא מפסיד כמאבק שלו עם הצדק... גם שעה שיהושע ויגודסקי בא להלל את אנדווייבסקי, אין כוחו להימלט מצביעותו, והוא מפענח לקורא הישראלי את הספר יהלומים ואפר, והוא כותב עליו שהוא: "עסק בחורשים הראשונים של אחרי הכיבוש, התקופה שבה חיוקי הקומוניסטים בפולין את שילטונם במלחמתם נגד ריכבים, תוך התנגדות של חלקים ניכרים של הציבור אשר השלים עם הקומוניזם וכוח הפיניונות הסובייטיים... ויגודסקי מתעלם במתכוון מן הסיפור האנושי של יהלומים ואפר, ואינו מציינ אם הוא עצמו נדקר בפיגיונות הסובייטיים, או שמא דקר בהם. יהושע ויגודסקי, בנימה של ליגלוג ציני, מציינ כי אנדווייבסקי: "נכנס אחרי המילחמה למיפלגה הקומוניסטית, ניסח כוחו כאדיאולוג של תרבות החברה הבונה את הסוציאליזם (כספר, "המיפלגה ויצירת הסופר") כיהו, או נתמנה, כציר לפיס, פעל להתנעת השלום" בהדרת הקרמל, וכה כאותות-ההצטיינות הגבוהים ביותר — וכשנת 1955 החזיר את כרטיס-המיפלגה... יהושע ויגודסקי מתעלם מכך כי ב-55' ובשנים שלאחר-מכן, עדין החזיק סטאניסלב ויגודצקי בכרטיס-החבר של אותה מיפלגה, כתינוק הנושך בדדי אימו.

חיכוכו הנוכחי של אנדווייבסקי עם המישטר הקומוניסטי בפולין, הוא בהתייצבותו כאחד מראשי המאבק להגנת הפועלים לאחר אכריות המישטר שלהם כלפיהם שעה שהתקוממו ביוני 1975. יהושע ויגודסקי מסיים את מאמרו: "כללי-המוסר ההומניסטיים, עתיקי-היומיו, וכו' בפניגור נעלה."

"המשיח" ב"הבימה"?

בטיימס ליטרארי סאפלמנט פורסמה ביקורת מאת צ'ארלס דאגלס-יום, עורך-הפנים של השבועון, וקרוי-משיפחה של ראש-ממשלת בריטניה לשעבר, על האוסר-ביוגרפיה של משה דיין אבנרי-דרן במהדורה האנגלית שלה. הביקורת נפתחה בקביעה: "משה דיין הינו הבן הבכור שנולד בקיבוץ דגניה בפלסטינה... בהמשך קובע המבקר: "ברור שזה יומנו של איש-צבא. אבל אם תשנה את השמות, הוא יכול בקלות להפוך לתולדות-חיינו של כל איש-צבא אחר... הוא תמיד נותן קודות לנהג שלי, לרמטכ"ל שלי, לקציני-הקשר שלי... סיפור-חיינו של דיין מוכיר לאנגלסים דיוקן של קצין כפי שתואר על-ידי סנט-אכזופרו (מחבר הנסין הקטן). כמוכן אינו מסתיר את סיליתו מפיסקות של דיין, כמו: "לא די לדעת כיצד להביס את הערבים, הם צריכים ללמוד לחיות עם היהודים", יחד עם זאת הוא מדגיש כי "דיין הוא הדמות שהקריטוריס טים חולמים עליה... ולקראת סיום הסיקירה, הוא מתמקח על הצלחתו של דיין כקצין, וכישלונו כמדינאי, ומסיים במילים: "סיפורו היה צריך להיות סיפורו של ישראל — אבל יש טובים ממנו. לישראל יש יותר מאשר כוח-גיגוה צבאי".

שקלם בר-שביט כמנהלת-האמנות של התיאטרון הלאומי הבימה מתעוררת השאלה, אם כוונתו להתייצב מאחרי הרפרטואר שאותו בחר יחד עם קודמו, יוסי יזרעאלי, בין סימני-השאלה הגדולים נשאלת גם השאלה אם כוונתו של בר-שביט להעלות על הקרשים את ההצגה המשיח מאת יוסף מונרי (זה מסתובב).

• שהוסרט בכיכובו של השחקן ציפולסקי, והוקרן על המסכים בישראל. • בית-הנכחרים הפולני.

מאריכימין עומא